

בשעת גזלה, אעפ"י שהיו בה בשעת העמדה בדין אינו משלם אותן גיזות וולדות]. משא"כ אם גזזה או ילדה קודם שתבעו בדין, השבח שלו. ובעל המאור פירש להפך; מה שגזז ומה שילדה קודם התביעה — של הבעלים, ומה שאחר התביעה כבר קנה הגולן.

דפים מג — מד

צו. מה דין שליחות יד בפקדון במקרים הבאים?

- א. החושב לשלוח יד.
 - ב. אמר לשלוחו לשלוח יד.
 - ג. שלח יד ללא פעולת הגבהה או משיכה, כגון הטח את החבית ונטל הימנה רביעית.
 - ד. הגביה את החבית כדי ליטול הימנה רביעית. וכן בארנק, ליטול הימנו דינר.
- א. החושב לשלוח יד בפקדון — בית שמאי אומרים חייב (על כל דבר פשע). ובית הלל אומרים: אינו חייב עד שישלח בו יד (אם לא שלח יד).
- א. התוס' והרמב"ן והריטב"א פרשו 'חושב' — בדיבור דוקא. [וזה שנקטו 'מחשבה' — כי די באמירה בינו לבין עצמו ללא עדים. (ריטב"א). וגם לומר שאינו חייב אלא אם ניכר שכך מחשבתו, כי פעמים אומר דרך גזומה והשטאה (תורת חיים)]. ואילו רש"י כתב (בקדושין מב, וכ"כ רמב"ן משמו) אף במחשבה ללא דיבור.
- ב. יש מי שכתב שגם בית שמאי לא חייבו אלא אם לבסוף יצאה מחשבתו לפועל, אבל בלא הכי פטור (משך חכמה).
- ג. יש מי שצדד לומר למאן דאמר שליחות יד אינה צריכה חסרון, אפילו לבית הלל חייב במחשבה אם הפקדון נמצא בחצרו, שהרי משעה שחשב קנאו בקנין חצר ונעשה עליו כגולן. ואולם יש לומר שקנין חצר אינו קונה לגולן ללא מעשה כלשהו (ע' חזו"א).

ב. אמר לעבדו ולשלוחו לשלוח יד בפקדון — חייב המשלח, אעפ"י שבכל התורה אין שליח לדבר עבירה, כאן גילה הכתוב לחייב את המשלח — על כל דבר פשע. (כן דרשו בית הלל. ולבית שמאי אפשר שאין צריך קרא, שהרי חייב על המחשבה. ולדברי שמאי הזקן, לפי לשון אחת (בקדושין מב) אף בכל התורה יש שליח לדבר עבירה).

ג. הטח את החבית ונטלה הימנה רביעית, ונשברה — אינו משלם אלא רביעית, שלא נעשה 'שולח יד' אלא בפעולת קנין כגון הגבהה. אבל אם התמיצה — משלם את כולה (מדין 'מוזיק'. ריטב"א), שעל ידי מעשיו התמיצה, שכן דרך יין להחמיץ בכלי חסר (רבה). כפרש"י. ויש מפרשים שמחמיץ ע"י הנענוע, ואפילו לא החסיר. ע' פירוש המשנה לרמב"ם; תורת חיים).

לכאורה נראה שאם היה הפקדון מונח בחצרו הקונה לו, נעשה שולח יד בהטיה בלבד, משום קנין 'חצר' (עפ"י חזו"א).

ד. הגביה את החבית כדי ליטול הימנה רביעית — אמר שמואל: אעפ"י שלא נטל — חייב. ופרשו שאפילו

אם נאמר שליחות יד צריכה חסרון כאן חייב, שנוח לו שתהא החבית בסיס לאותה רביעית, והרי זה נידון כאילו הוציא הרביעית והניחה בחבית כדי שתישמר.

נסתפק רב אשי האם הדין כן בארנק, שהגביהו ליטול הימנו דינר ולא נטל; שמא דוקא ביין אמרו שאינו נשמר אלא אגב יין שבחבית, או שמא אף המטבע אין דומה שמירתו לשמירת ארנק שלם, וכאילו הוציאו והניחו שוב בארנק לשמירה. תיקו.

א. ברמב"ם (גיזילה ג, יא) משמע שגם לפי מה שאנו נוקטים שליחות יד אינה צריכה חסרון, יש מקום לספק של רב אשי. וטעם הדבר, כי זה שנתחדש שבנטילת מקצת נחשב כשולח יד בכל, זהו דוקא בגוף אחד. הלכך יש לדון מתי נחשב הפקדון כגוף אחד או כחפצים נפרדים (עפ"י נתיבות המשפט רצב סק"ד).

ב. החזיר את החבית למקומה, אפילו נטל הימנה רביעית — לדברי רבי ישמעאל (לעיל מ:): נפטר מן האונסים שמכאן ואילך, לפי שאין צריך דעת בעלים בהשבתה, כפי שנתבאר למעלה (עפ"י פני יהושע לעיל מא, ועוד).

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

פרק רביעי

דף מד

צו. האם הדברים דלהלן קונים זה את זה במשיכתם?

א. הכסף את המטלטלין; המטלטלין את הכסף.

ב. מטבעות כסף, מטבעות זהב ונחושת.

ג. אסימון; מעות הרעות.

ד. מטלטלין — הפצים או פירות.

א. משיכת הכסף אינה קונה את המטלטלין לישראל, אם מדין תורה או מגזרת חכמים כדלקמן. [אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו]. ואילו משיכת המטלטלין עושה קנין, והרי מתחייב הקונה במשיכתם ליתן למוכר את הכסף. לדברי רבי שמעון, כשהכסף ביד המוכר שוב אין הלוקח יכול לחזור בו, אבל המוכר חוזר כל עוד לא משך הלוקח את המקח (וכפי שיבואר להלן מז-מח).

א. משך מטבע בתורת 'חליפין' ולא בתורת 'דמים' — נחלקו האמוראים האם מטבע נעשה חליפין אם לאו, כדלקמן מה.

ב. מבואר בתוס' ובשאר מפרשים שמשיכת הכסף, לא רק שאינה קונה מטלטלין אלא גם אינה מחייבת כלל את המוכר ליתנם. ויש מי שצדד לחדש בדעת בעל העיטור (הובא ביה יוסף חו"מ רט, ו) שאם נתן כסף בתורת התחייבות להקנות דבר בעבורו, משיכת הכסף מחייבתו ליתן כפי שאמר. ולא אמרו במשנה אלא כשנתן הכסף בתורת פעולת קנין (עפ"י הדושי ר' שלמה היימן — ו. ובאבי עזרי (רביעאה. מעש"ש פ"ח) משמע שאף בסתמא חל חיוב בנתינת הכסף לפרוע לו המטלטלין שאמר. ולפי"ז מה שאמרו שיכול לחזור, היינו רק לענין יוקרא וזולא. אך צ"ע בכונת הדברים, דלהלן עד: [כפי שכתבו התוס' מז:]: משמע שמשנתנו לענין חזרה גמורה מיירי ולא לענין יוקרא וזולא).

ג. יש מן האחרונים שכתבו שלרבי יוחנן שמעות קונות את המטלטלין מדין תורה, אם לא חזרו הצדדים מן הקנין והוא התקיים לבסוף — קנה משעת נתינת הכסף (עפ"י נאות יעקב; עונג יום טוב כה; דבר אברהם ח"א א, טז; אבני נזר חו"מ לה — בדעת הרמב"ם).

ד. מטבע זהב — אמר רבי שמעון (מח) שדינו ככסף לענין זה שאם משך מטלטלין קנה את הזהב ואם משך את הזהב לא קנה המטלטלין. וכן נקטו רבנו חננאל הרי"ף והרמב"ם [וכן האריך הרמב"ן להוכיח שאין בדבר חולק. ובוה פירש סיפא דמתניתין 'מטלטלין קונים את המטבע...'] — כל מטבע במשמע. ואילו רב האי גאון נקט שהזהב דינו כפירות לכל דבר, כדלהלן.

ה. מעות הרעות ואסימון לגבי מטלטלין נחשבים 'טיבעא' (תוס'). והוה לפי פירושם ש'מעות הרעות' יוצאות קצת, אבל לפרש"י שהן מטבעות שנפסלו, הרי דינם כמטלטלין כנגד מטלטלין וקונים זה את זה.

כ"מ בתוס' ועוד. ואולם ע' בטור חו"מ רגז, (ובב"ח) שנקט שאסימון נחשב 'מטבע' לגבי שאר מטלטלין, אבל בשלחן ערוך השמיט זאת וכתב רק דינר זהב, ומשמע שאסימון שאין עליו צורה אינו 'מטבע' כלל. ע' אבנ"ז יו"ד סוס"י רט).

ב. לסתם מתניתין (וכן נקט רבי יוחנן להלכה. עפ"י הרי"ף. וכן צדדו התוס' (מה.)), וכשיטתו בכ"מ הלכה כסתם משנה), מטבע זהב כלפי כסף נידון כשאר חפצים [מפני שאין זהוב חריף כסף], הלכך משיכת זהוב קונה את הכסף — כלומר מחייבת את הלוקח ליתן את הכסף, ואילו הכסף אינו קונה את זהוב. כן שנה רבי בזקנותו. אבל בצעירותו שנה להפך; הכסף קונה את זהוב וזהוב אינו קונה את הכסף [לפי שהזהב חשוב מן הכסף]. ואף רבי חייא סבר כן. וכן הוכיח רבא מתנא דברייתא (ושנאה רבי חייא כפי סברתו. רא"ש). ורב אשי אמר להוכיח כן מסידור דברי המשנה, ודחו הוכחתו. לפי לשון אחת נחלקו בדבר בית שמאי ובית הלל; בית שמאי סוברים שהכסף מטבע וזהוב 'פרי', כפי ששנה רבי בזקנותו. ובית הלל סוברים להפך.

הרי"ף והרא"ש פסקו כפי ששנה רבי בזקנותו וכסתם משנתנו, שהזהב כ'פרי' לגבי כסף [ואף ב"ה מודים בדבר. ערמב"ן]. ואילו בעל העיטור פסק כפי ששנה בילדותו. וכן צדדו בתוס', שהזהב הריהו מטבע כלפי הכסף. אלא שהביאו בשם רב האי גאון שהזהב נחשב כ'פרי' לכל דבר — וכתבו שמא משום שבימי הגאון לא היה יוצא זהוב כלל כמו בימי האמוראים.

הנחושת קונה את הכסף והכסף אינו קונה את הנחושת. [אעפ"י שבמקומות שהפרוטות מהלכות שם, הן חריפות מן הכסף, אך כיון שיש מקומות שאינן מהלכות, הריהן כ'פרי' לגבי הכסף]. הנחושת לעומת זהוב — לדעת הרמב"ן והרא"ש נידון כ'פירא' (וכן הביאו לטעם מהירושלמי), שהרי אינו חשוב לעומתו. ויש אומרים שנחשב כ'מטבע' מפני שהוא חריף ממנו (כן הביא הרא"ש מהתוס'. וכן כתב בתורא"ש לפי תנא דידן). ואפשר שתלמודנו חולק על הירושלמי בדבר (ע' בשו"ת הרדב"ז ח"א תע).

ג. אסימון דינו כ'פרי' לענין מטבע, שבמשיכתו נקנה הכסף (כלומר נתחייב). ומשיכת המטבע אינה קונה את האסימון.

א. רש"י ובעל הערוך פרשו 'אסימון' — מטבע המוכנה לטיבוע ועדיין לא הוטבעה. ורבנו תם מפרש שיש בו צורה אבל אינו יוצא בהוצאה אלא בדוחק. והרמב"ן כתב שנסדקה או נשברה צורתה ואינה שוה אלא כמשקלה. (ע"ש אודות המשמעות הלשונית של המלה).
 ב. אסימון ומעות הרעות — רבנו מאיר (מובא בתורא"ש) פירש בדעת רבנו תם שהאסימון נחשב 'פירא' לגבי מעות הרעות. ואילו התוס' כתבו לדעת רבנו תם שהאסימון יוצא בהוצאה פחות בדוחק ממעות הרעות. ולדבריהם נראה שהאסימון נחשב 'טיבעא' כלפי מעות הרעות.

מעות הרעות קונות את היפות והיפות אינן קונות את הרעות — שהרעות ביחס ליפות דינן כפרי ביחס למטבע.

ד. כל המטלטלין קונים זה את זה, אם בתורת 'חליפין' אם בתורת 'דמים' [= בכמה תנן לי את שלך — בכך וכך. וזה חוזר ואומר לו בכמה תנן לי שלך — בכך וכך, ונתרצו] — כיון שמשך האחד קנה חבירו את שלו.

צח. מהם יחסי המטבעות דלהלן?

א. פרוטה.

ב. איסר.

ג. מעה.

ד. דינר כסף.

ה. דינר זהב.

ו. סלע.

ז. שקל.

א. פרוטה — אחד משמונה באיסר האיטלקי. [רשב"ג אמר: אחד משישה. ואף לתנא קמא, יש זמנים שהפרוטה אחד משישה באיסר, כאשר הוזל האיסר ביחס לשאר המטבעות. עפ"י קדושין ב יב].

ב. האיסר [האיטלקי] — אחד מכ"ד בדינר של כסף. (והוא חצי פונדיון / רבע מעה).

רש"י (להלן נה. ריש קדושין; כתובות קי): כתב שהאיסר של כסף. והרא"ש הקשה מדברי התוספתא שמבואר שהאיסר עשוי נחושת. ויש מי שצדד שלפרש"י שני איסרים היו, וזה של נחושת הוא אחד משלשים בדינר, כמו שאמרו בתוספתא. וצ"ע (עפ"י אמת ליעקב. שמה יתכן לשער עפימש"כ הרמב"ם (חובל ומזיק ד, טוען ונטען ג, ב) שהיו מערבים נחושת במטבעות הכסף, אפשר כוונת התוספתא לתערובת נחושת אבל היה בו גם מרכיב מכסף).

ג. מעה כסף היא שישית הדינר. (ארבע איסרים. שתי פונדיונות. קרויה גם 'דנקא' (להלן ס: — לפרש"י) כלומר ששית הדינר).

פעמים סתם 'מעות' הכוונה לפרוטות (רש"י להלן קב: וכן הפירוש במשנת 'הפורט סלע ממעות מעטר שני' [וכן במעש"ש ב, ו ועוד]. וע' גם ברמב"ן לעיל מב סע"א). ופעמים הוא משמש כתואר כללי למטבעות, כפי שהביא המהרי"ק דוגמאות רבות לדבר).

ישנה מטבע נוספת שהיא שמינית מן הדינר — 'זוז מדינה', המכונה 'פשוט' כדלהלן סט: וברש"י.

ד-ה. דינר כסף (= שוויו שש מעות. חצי שקל. נקרא גם 'זוז') — הוא אחד מכ"ה בדינר של זהב. פרש רבנו תם שעוביו ומשקלו של דינר זהב היו גדולים משל כסף.

ו. הסלע ('איסתר') ערכו ארבעה דינרי כסף. (הסלע הינו חלק אחד מעשרים וחמשה מהמנה). זהו 'סלע צורי'. ואילו 'סלע מדינה' שמינית ממנו, דהיינו חצי זוז. והוא מטבע הנקרא 'רובע' — רבע השקל. (כדלהלן נב. ורש"י). וכן יש מטבע 'רובע' שהוא רבע דינר (ועתוס' ותורא"ש נב. עפ"י כריתות ח.).

ז. השקל הוא חצי סלע.

ושקל הקדש' שבתורה הוא שקל כפול, דהיינו סלע.